

A jelen és a jövő találkozása

Elindult az a nagyszabású, újszerű, innovatív foglalkoztatási program Székesfehérváron, amelynek során négy megyében – Fejér, Veszprém, Heves és Borsod-Abaj-Zemplén – feltérképezik a terület műemléki topográfiáját. Az Agóra Vidékfejlesztési Alapítvány TÁMOP-1.4.3-12/1-2012-0099 számú, „Társadalmi vállalkozás fejlesztése a műemléki topográfiai feladatok ellátására” című projektje 2015. március 31-ig tart.

A műemléki topográfia lényege, hogy a szakemberek megfelelő előkészítés után házról-házra bejárják a terepet, és leírják az értékeket. Jelen program célul tűzte ki, hogy 20 fő bevonása és képzése után 10 főt foglalkoztatva piacképes nonprofit kft.-i hoz létre, amely helyi közcélokat, állami feladatokat is ellát majd, miközben önfenntartóvá válik.

A projekt szakmai vezetői teendőit dr. Entz Géza Antal művészettörténész látja el, aki tavaly augusztusban a XVII. Főépítési Konferencián tartott előadást Székesfehérvár építészetéről „A hely szelleme” címmel Makón. Az alábbiakban részleteket közlünk dr. Entz Géza Antal beszédéből.

A legfontosabb, amit ki kell emelni a két világháború közötti korszak fő tanulságai közül, az a székesfehérvári várospolitikai több évtizedes folyamatossága volt. Az 1919-1931 közötti polgármester, Zavaros Aladár eredményeire építve Csitáry G. Emil a következő évtizedben a várost 1941-ig mint polgármester, 1941-1943-ig, mint a város főispánja irányította, a városfejlesztés munkáját minőségileg magasabb szintre emelve folytatta, és ehhez nemcsak a városi tanács folyamatos együttműködését nyerte meg, hanem az országos politika szilárd támogatását is. Volt minden lényeges körülményre kiterjedő várospolitikai, amelynek a megvalósításhoz szükséges magas színvonalú szakmai irányítására Schmidl Ferenc jelentett garanciát. Ő volt az, aki az 1937-ben elfogadott törvény által előírt első városfejlesztési tervet az addigra már kimerített várospolitikai elképzelések jegyében 1939-re elkészítette. De a város vezetői Kotsis Iván műegyetemi tanárban megtalálták azt az építész is, aki ennek a tervnek alapján a városkép alakításának feladatát... kitűnő stílusérzékkel és funkcionális szemlélettel, máig ható érvénnyel meghatározta.

Csitáry abból indult ki, hogy a város fejlődésében a 20. század sokféle okból megtorpant. Székesfehérvár terjeszkedését az gátolja, hogy nagyon kicsi a közigazgatás határa, és gazdasági lehetőségeit pedig a főváros, Budapest közelsége és végül a gyáripar hiánya. Ezért a közüzemeket összevonva, azokat a továbbiakban részvénytársasági formában működtették, a város 1925-ben, 1926-ban, 1929-ben és 1933-ban vett fel hiteleket a városi törzsvagyongóra, mint fedezetre terhelve. Ezeket a forrásokat döntően kommunális fejlesztésekre fordították, és ennek eredményeként a szilárd burkolatú utak és járdák a külvárosokba is eljutottak, kiépült a korszerű csapadék-, csatorna-, szennyvíz- és vízvezeték-hálózat csakúgy, mint a villanyhálózat, utóbbi 1929-től egy évtized alatt csaknem 85%-kal bővült. A városi közüzemek közül kiemelkedik: az új Közvágóhíd, a Városi Strandfürdő és a Sportszarnok megépítése. A lépésről lépésre megvalósuló nagyszabású városkonceptióhoz illeszkedő városrendezés megtervezése és végrehajtásának szakmai felügyelete a már említett

Schmidl Ferenc városi mérnökre hárult. Schmidl feladatát három településrész együttműködésén alapuló funkcionális összekapcsolásban fogalmaztam meg. A történelmi városközponttól, a Várról, a régi városfalakon túli, a 18. századtól spontán fejlődött külvárosról és az ezen kívül fekvő külterületekről van szó. Schmidlnek a városrendezés szinte minden területén újat kellett alkotnia úgy, hogy az új harmonikus urbanisztikai egységben jelenhessen meg. Egészben meg kellett újítani a közlekedés rendszerét, ipart elhelyezni, kiépíteni az új szolgáltatásokat, tömeges lakásépítési lehetőséget biztosítani különböző társadalmi csoportoknak és rétegeknek, számos új oktatási, igazgatási intézményt letelepíteni, templomokat építeni, nyaralóterületet kialakítani, parkosítani, a szabadidős tevékenységeket és a sportolás tereit megteremteni. Mindezt ki egészítette hangsúlyosan a belvárosban, művészeti közművelődési intézmények létesítése és fejlesztése, a város építészeti arculatának, a városképnek különösen is gondos alakítása, ide értve a szimbolikus hangsúlyok művészi megoldásait.

Schmidl Ferenc alapelve volt, hogy az építészetben nem a stílus, hanem a minőség az elsődleges. A feladatokhoz a város olyan, a kor élvonalához, de legalábbis derékhadához tartozó, nem kis részben helyi építészeket tudott megnyerni, mint Hübner Tibor, Králik László, Rimanóczy Gyula (1903-1958), Molnár Tibor (1904-1982), Thomas Antal (1889-1967), Fábíán Gáspár (1885-1953), Csánk Rottmann Elemér (1897-1969), Sándy Gyula (1868-1953) és mások, akiknek alkotásai nagy részben legalábbis helyi, esetenként műemléki védelmet

érdemelnének. A város formálásában és az egyedi épületek alkotásában közismerten kiemelkedő szerepet játszott Kotsis Iván műszaki egyetemi tanár székesfehérvári munkássága. Kotsis Székesfehérváron messzemenően érvényesített városépítészeti koncepciója Camillo Sitte (1843-1903) osztrák építésznek 1889-ben megjelent nagyhatású művében kifejtett, és a posztmodern építészetben újra felfedezett felfogásából táplálkozik, amely szerint a város lényege nem a történelmi véletlenszerűségben, hanem a funkcionális téralakítás és térkapcsolatok esztétikájában rejlik.

A téralakítás magas színvonalra mutatkozik meg a külvárosban is: Széna tér (Thomas Antal), Állomás tér (Hönsch László), Horthy Miklós tér, ma III. Béla király tér (Hübner Tibor). A fejlesztés és érdekvédelem viszonya elsősorban értelemszerűen a belvárosban volt központi kérdés, és ezen belül is a legjelentősebb probléma a város kvázi főterének és környékének, azaz a Püspöki palota, a Városháza és a Szent István-kori prépostsági templom kiásott maradványainak, valamint az északról ide futó középkori eredetű utcák és a Hiemer-tömb déli homlokzata által határolt szabálytalan körvonalú terület rendezése. Megvalósult a villany légvezetékek földkábelbe fektetése és a középületek több színárnyalatú díszkivilágítása. A kiegyensúlyozott és magas művészi színvonalú, ugyanakkor funkcionális tekintetben mintaszerű megoldás a Városháza több épülethől álló tömbjének Kotsis Iván által tervezett barokk hangsúlyú egységes kialakítása, és a történelmi városfalakhoz illeszkedő Romkert Lux Kálmán és Lux Géza együttműködésével megtervezett

ÚJ SZÉCHENYI TERV

italiai ízű, romanizáló megformálással modern együttes elkészítése. Az eredmény: a Monostor Bástya előtt álló egyemeletes lakóház (Eisenbarth-ház) lebontásával a városfalak kibontása, a várakok lefedésével létrejött a Várkörút elegáns villasorával, a szobrokkal ékes Prohászka park és az Országzászló tér megnyitása. A Városház egységes építészeti elgondolással megújított hátsó homlokzata a Székesegyház és környezete jól áttekinthető rendezését is magával vonta. Így került sor a Szent Anna-kápolna Möller István által vezetett műemléki helyreállítására, és az előtte lévő téren a kápolnát alapító Kálmáncsehi Domonkosnak Ohmann Béla által megalkotott szobrának felállítására. A szomszédos egyemeletes lakóház (Szigethy-ház) elbontása lehetővé tette a Hősi emlékmű kiegészítését, a Hősök tere kialakítását az altéplom bejárata előtt. Nagyarányú bontásokkal járt a Városi Kultúrház és az új gimnázium építése és vele az új tér (mai Bartók Béla tér) kialakítása is.

A történelmi emlékezet és a jól megtalált elhelyezés szerencsés példái közt említhetjük Say Gézával teljes egyetértésben a Kálmáncsehi-szobor mellett Szent Imre, Wathay Ferenc várkapitány, Varkocs György várkapitány, Nagy Lajos és tegyük hozzá, Szent István lovas szobrát is, de a példák még bátran szaporíthatók. Minden bizonnyal ismét csak Sitte ihlette a szobrok elhelyezésének azt a szimmetriát kerülő módját, amellyel mintegy az esetlegesen keresztül fokozták, az alapvetően kis és szabálytalan terek és változó szélességű utcák fűzésére épülő városkép intimitásában is egységes összhatást. Kiemelkedően sikeres példa ebből a szempontból Pátzay Pál egyik fő művének, a 10-es huszárok emlékművének az elhelyezése a Városház téren, a jó ízlés és arányérzék e nehezen értelmezhető szabálytalan téren, ami inkább teresedésnek nevezhető, megtalálta a hely funkciójával összhangban lévő, erőteljesen térszervező hangsúlyt képező legjobb megoldást.

A magas színvonalú városkép-alakítás néhány összetevőjének felvillantását zárva Kotsis Iván sok évtizeddel későbbi visszaemlékezésének néhány sorát idézem: „Csak olyan építetttel lehetett a feladatot megoldani, mint Csitáry Emil polgármester és Schmidl Ferenc városi műszaki tanácsos, akiket értelmük és szívük egyformán irányított a feladat megoldásánál, amely telve volt apró részletfinomságú igényekkel, s amelyeket végig ki kellett elégíteni, különben a megoldás eldurvult volna.”

A nagykép Székesfehérváron, a Hiemer-házban tartott nyitó konferencián készült..

AGÓRA
VIDÉKFEJLESZTÉSI
ALAPÍTVÁNY

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyierv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.